

Deskundigenbijeenkomst Eerste Kamer, dinsdag 14 november 2023
J.W. Velema, burgemeester van de gemeente Westerwolde

Onderwerp: "Spreidingswet Asielopvang"

Hartelijk dank voor uw uitnodiging om een bijdrage te leveren aan de deskundigenbijeenkomst.

Mijn bijdrage ziet op de gevolgen van de crisis in de asielopvang zoals mijn gemeente die met name vanaf 2021 ervaart en in dit verband de noodzaak om de Spreidingswet in te voeren.

Binnen de gemeenteraad van Westerwolde verschilt men, net als in uw kamer, van mening hoe je tegen het toelaten van asielzoekers kunt aankijken. Zowel over de omvang, alsook wie je zou willen opvangen. Maar de raad is vrijwel eensgezind in de opvatting dat, zolang op Europees niveau geen andere afspraken zijn gemaakt en de effecten van zulke afspraken pas na enige tijd merkbaar zijn, het uitblijven van voldoende reguliere en over het land gespreide opvang onbegrijpelijk is.

De gemeente Westerwolde heeft nu bijna 30 jaar ervaring met asielopvang. Op een voormalig NAVO-terrein werd begin jaren negentig een eerste opvang van vluchtelingen uit het voormalige Joegoslavië geboden. In de jaren daarna ontstond zo een klein dorp naast het dorp Ter Apel. In 2010 sloten de toenmalige gemeente Vlagtwedde en het COA een bestuursovereenkomst waarmee in het AZC nieuwbouw werd gerealiseerd en Ter Apel eveneens zou gaan dienen als één van de vijf aanmeldcentra van Nederland. Deze voorziening ging uit van een jaarlijkse instroom van circa 16.000 personen.

Alhoewel er in die beginjaren ook turbulente periodes zijn geweest, zoals het grootschalige tentenkamp van de protestactie van Occupy in 2012 en de forse toestroom van asielzoekers in 2015 bij het uitbreken van de Syrië-oorlog, was er in het algemeen binnen de lokale samenleving draagvlak voor de opvang van mensen die op vlucht zijn voor oorlog en geweld.

Vanaf 2017 begon de instroom van asielzoekers te dalen er werd niet alleen de reguliere asielopvang, maar ook aanmeldcentra in Nederland afgebouwd. Op die van Ter Apel na. Hiermee werd Ter Apel dus geconfronteerd met het feit dat alle expertise voornamelijk geconcentreerd werd op slechts één locatie, de locatie in Ter Apel. Al vanaf 2019 is er vanuit de gemeente Westerwolde steeds gewezen op de risico's die deze kwetsbare inrichting van het asielproces met zich meebrengt. Bij een sterke toename van asielzoekers, zoals in 2015, zou dit direct tot capaciteitsproblemen leiden en daarmee tot een zeer onwenselijke situatie aan de poort van Nederland. Een flessenhals. In Ter Apel.

En inderdaad, in augustus 2021, bijna tweeënhalf jaar geleden, werden de reisbeperkingen in Europa opgeheven en kwam er een verhoogde asielstroom op gang. In tegenstelling tot 2015 was er nu onvoldoende reguliere asielopvang in het land beschikbaar, waardoor alle druk eenzijdig op het aanmeldcentrum in Ter Apel kwam te liggen. Ondanks de talloze uitvragen

bij provincies en gemeenten om extra opvangcapaciteit kwam te weinig of slechts tijdelijk opvang ter beschikking. De pijnlijke gevolgen van de afbouw van asielopvang en aanmeldcentra en de onmogelijkheid om dit weer op te schalen werden merkbaar.

Ook het versneld huisvesten van asielzoekers met een positieve beschikking (de zogenaamde statushouders) werd slechts halfslachtig ingevuld. Ondanks de in het Veiligheidsberaad en de Provinciale Regietafels gemaakte afspraken werd er onvoldoende capaciteit geleverd (12.000 plekken werden gevraagd, slecht 9.000 geleverd). Met een door de staatssecretaris oneigenlijke aanwijzing aan gemeenten, om rijks vastgoed in te zetten als noodopvang, werd alsnog voldoende opvang gecreëerd. Pijnlijk was de constatering dat het realiseren van opvang voor vluchtelingen uit Oekraïne (ruim 80.000) in diezelfde periode wel kon worden geleverd.

Voor zover er extra asielopvang beschikbaar kwam, werd deze vooral in de provincies Groningen, Drenthe en Friesland gerealiseerd. Op een pijnlijke wijze werd duidelijk dat met name de Randstad in de opvang achter blijft en dat schijnbaar “opvang in de regio” niet alleen internationaal, maar nu ook nationaal als norm geldt.

De huidige wijze van opvang, bestaande uit reguliere -, nood - en crisisopvang is voor het derde jaar een slijtageslag geworden. Bij het grote publiek staan vooral de beelden van overvolle velden in 2022 voor de poort van het aanmeldcentrum Ter Apel op het netvlies gebrand. Minder zichtbaar is wat dit betekent voor de medewerkers van alle organisaties die voor ons de opvang organiseren.

En natuurlijk wat dit doet met de inwoners van mijn gemeente, nog altijd, maar onder de huidige omstandigheden wel verminderd, bereid om asielzoekers te huisvesten. Niet onbenoemd mag blijven de onmacht die wij zien in de aanpak van de enorme overlast die wordt veroorzaakt door een dominant aanwezige groep kansarme asielzoekers, die de chaos in de asielopvang misbruiken. Deze groep bevindt zich ook geconcentreerd in Ter Apel en op het aanmeldcentrum.

De gevolgen met betrekking tot overlast, die door landelijke spreiding sterk zouden kunnen worden gereduceerd, worden met het achterblijven van opvang elders in het land, blijvend op het bordje van Ter Apel gelegd. Ik vind het ernstig en zorgelijk dat bewoners van Ter Apel zich niet meer veilig voelen of zich schamen omdat Ter Apel synoniem staat voor inhumane opvang.

Het huidige systeem, dat is gebaseerd op vrijwilligheid, en dat feitelijk een veel te sterke concentratie in stand houdt van nationale opvang en nationale problematiek in een klein dorp in de kleine gemeente Westerwolde, is eenvoudigweg niet langer houdbaar. Na tweeënhalf jaar zien wij dat doorgaan op deze weg onverantwoord is. Vertrouwen in solidariteit en het vrijwillig een bijdrage leveren door andere gemeenten in Nederland is in veel gevallen een illusie gebleken.

Met het voorliggend wetsvoorstel zijn wij dan ook van mening dat dit de verantwoordelijk staatssecretaris de mogelijkheid biedt met voldoende slagkracht voldoende opvangcapaciteit, alsook drie volwaardige aanmeldcentra (zoals al jaren in diverse adviesstukken en beleidsdocumenten wordt bepleit) te kunnen realiseren.

Wij zijn ervan overtuigd dat de wet bijdraagt aan een kwalitatief betere opvang van asielzoekers in Nederland. Voor mijn gemeente houdt het in ieder geval in dat de gevolgen van asielopvang weer proportioneel worden.